

Rudolf Steiner, *Pedagogie en moderne kultuur*.

Uitgeverij Pentagon, 2008

397 pagina's, 34 Euro.

Op het eerste gezicht een verzorgde uitgave met harde kaft.

Maar:

Is het boek zijn prijs waard? Volgens mij niet.

En wel hierom:

De vertalers, Bart Maijers en Cor van Wageningen, hebben de naam Waldorfschool vervangen door de typisch Nederlandse benaming vrijeschool. Daarmee doen ze onrecht aan Steiner die het niet heeft over de vrijescholen in Nederland, maar zéér specifiek over de Stuttgartsse Waldorfschool. Ook de Vlaamse lezers worden hierbij over het hoofd gezien, aangezien in Vlaanderen vrije scholen een andere betekenis hebben dan in Nederland. Waarom werd de term Waldorfschool niet behouden?

Het boek wemelt van de spelfouten. Het is uitgegeven in 2008; de hedendaagse algemeen aanvaarde spelling van 2005 had dus kunnen gevolgd worden, zeker omdat het hier gaat over een boek dat op het onderwijs gericht is. De auteurs hanteren een vorm van 'moderne' spelling, waarin de c met uitspraak k vervangen is door k enz., maar doen dit niet consequent. Bovendien zijn er ook tal van spelfouten (tientallen!) die niet samenhangen met de keuze voor een 'moderne' spelling, maar gewoonweg fouten zijn. Dit getuigt van slordigheid, van incompetente correctors of van een incompetente redactie.

Enkele voorbeelden:

De c met uitspraak k, wordt vervangen door k: inspectie (maar inspectie komt ook voor in het boek); correspondentie; konventie; exclusieve; extrakt; explikatie; sukses; produkt; konsekwenties; suksessief; Wat heeft de c misdaan om zo aan de kant geschoven te worden?

Scepsis wordt in dit boek skepsis, waardoor de alternatieve uitspraak 'sepsis' plots niet meer toegelaten wordt (of hoe de vertaler ons dwingt zijn uitspraak te volgen).

C wordt wel vervangen door k, maar x niet door ks: kontekst, reflex, exclusieve, extrakt, explikatie.

Q wordt soms wel vervangen door k, soms niet: konsekwenties, quotiënt.

Waarom de c wel door k en de t niet vervangen door s? correspondentie, konsekwenties, explikatie, quotiënt, inspectie.

En waarom de c niet vervangen door s in woorden als principe? Echt consequent is de vertaler (of is het de redacteur?) niet te werk gegaan.

Eau wordt vervangen door o: nivo. Als eau vervangen wordt door o, waarom dan niet de y vervangen door i? embryo, fysiek, sympathie, gymnastiek.

Maar de ou (uitspraak oe) wordt wel een oe: enthoesiasme (echter niet consequent, soms ook enthousiasme), roetinematig.

En is het dan nodig om de th te bewaren in de spelling? Enthoesiasme, sympathie

De ij: in het woord 'bijzonder' verdwijnt de 'j' en blijft de 'i': bizonder. De redacteur denkt: We zeggen toch bizonder, dus waarom dan niet de spelling aanpassen? Maar in 'bijvoorbeeld' wordt de ij wél bewaard, terwijl die 'ij' toch ook niet als een 'ij' klinkt.

Spelfouten te wijten aan het niet beheersen van de spelregels: klauw-voet, plantewortel; paardevoet; klasseleraar; paddestoelen; planteblad, reuzeboom, ruggegraat: de tussen-n lijkt onbekend in samenstellingen (maar apenvoet krijgt wel een tussen-n). Alle samenstellingen met ziel zijn fout: zieletoestanden, zieleinhoud (zonder trema!); maar met gedachte wordt er dan wél een tussen-n gebruikt: gedachteninvloeden, terwijl het hier niet hoeft. In sommige hoofdstukken staat er 'tandwisseling' en in andere hoofdstukken 'tandenwisseling'. Had elke vertaler zijn eigen versie van dit woord?

Tikfouten: bortsorganisatie; hanten i.p.v. hanteren; middelleeuwen (komt 7 maal voor van blz 73 tot 77); 'een' i.p.v. 'en'; 'ward' i.p.v. 'werd'; de Olympisch Spelen (tweemaal op blz 167); 'Op de juist manier willen opvoeden' (de eind-e bij de verbuigingsvorm van het bijvoeglijk naamwoord verdwijnt regelmatig).

Waarom zijn de kapitalen weggelaten in bijvoeglijke naamwoorden afgeleid van namen van landen? In navolging van Franse, Engelse en Duitse spelregels? Zo staat er: griekse, franse, duitse, engelse, latijnse. Ook de namen van de talen worden met kleine letter geschreven: grieks, latijn, Duits, Frans enz. En waarom krijgen de Olympische Spelen nu eens wél en dan weer niet hoofdletters?

De grammaticale regels worden niet steeds toegepast zoals het hoort; vooral in de werkwoordsvormen. Zo staat er op blz 39: 'ik treedt'. Op blz. 87: 'een idee verbind zich met het tweede idee'. Op blz. 94: 'Je krijgen slechts een keer het blijvend gebit'. Op blz. 120: Wat de Griek dacht, wat de Griek ervoeren. Nog op blz. 120: wat de schrijver van het evangelie van Johannes ervoeren. Op blz. 121: Daar voelde de mensen de behoefte.

Splitsen van werkwoorden gebeurt niet steeds zoals het hoort. Bijvoorbeeld op blz. 120: Om deze lettergreep ook te uitdrukken.

Is het nu met verbindingsstreepjes of zonder? Soms staat er negeneenehalfde en soms ook negen-en-een-halfde. Mens-zijn is in elk geval met verbindingsstreepje, maar dat kom je nergens in dit boek tegen, het is steeds menszijn.

Slordige interpunctie. Veel te veel komma's. En soms niet consequent in het gebruik van de interpunctie zoals in volgend voorbeeld: 'Want het wezenlijke in onze opvoeding zal zijn dat we in het kind tussen het zevende en het veertiende levensjaar datgene binnenbrengen wat het kind zich later, wanneer het tot het gekarakteriseerde mensheidsbewustzijn komt, zo kan herinneren dat het met innerlijke bevrediging kijkt naar wat wij in hem hebben geplant, dat het 'ja' tegen ons zegt als we zijn leraar en opvoeder zijn geweest. We voeden nu slecht

op als later, nadat het kind in het leven is gestapt, dit kind zo op ons terugblijkt dat het niet meer 'ja tegen ons kan zeggen.'

Sommige zinnen zijn onverstaanbaar. Enkele willekeurige voorbeelden (er zijn er veel meer te vinden):

Blz 76: En zo slingert door de hele middeleeuwen heen het opvoedingswezen voort een schip in de storm dat geen rechte koers houden.

Blz 79: Doordat de middeleeuwse mensheidsontwikkeling over deze dingen heen zijn gegaan, ontwikkelde zich daaruit onze tegenwoordige tijd. (Onderwerp en persoonsvorm komen niet overeen).

Blz. 98: Want het hele proces voltrekt zich suksessief, vindt wordt zijn afsluiting bij het blijvend gebit.

Blz. 341: Dus bij ons wordt niet door een of ander programmatisch iets of dergelijke dat wat het leerplan inhoud gegeven of zelfs beperkt.

Blz. 352: hoewel we niet beogen om voor hen alles aan te voeren wat de dogmatische theologie voortgebracht heeft, hoewel we dat niet beogen - dat daardoor het levende christendom, de levende staan tegenover het mysterie van Golgotha niet verloren gaat.

Is het nu de eerste drie of de drie eerste? De vertalers schijnen het beter te weten dan de aangehaalde auteur Jean Paul. Deze schrijft: 'In de eerste drie levensjaren...'. De vertalers (of is het Steiner zelf?) beginnen de volgende zin op deze manier: 'Inderdaad vooral de drie eerste levensjaren... Ik geef persoonlijk de voorkeur aan de woordvolgorde van Jean Paul.

Het gevolg van al dit geknoei met spelling is dat de lezer voortdurend hapert over woorden die een andere spelling hebben dan de algemeen gangbare. Dit komt de leesbaarheid absoluut niet ten goede. Ik ben niet schoolmeesterachtig dit boek op spelling en taal gaan controleren, maar heb het met aandacht voor de inhoud gelezen. Jammer genoeg ben ik voortdurend over de spelling gestruikeld met als gevolg dat ik vele zinnen heb moeten herlezen om tot de inhoud ervan door te dringen. Ik was al zestig bladzijden ver toen het me te bont werd en ik me genoodzaakt zag de meest in het oog springende fouten te noteren. De bovenstaande lijst is dan ook maar een zeer beperkt overzicht van de spellingsafwijkingen en fouten die in dit boek voorkomen.

Conclusie: een duur maar slordig uitgegeven boek met een tekort aan respect voor de lezer. En dan heb ik het nog niet gehad over de inhoud. Steiner geeft een aantal goede ideeën over pedagogie maar waarom moeten die verpakt worden in een soms eindeloze woordenbrij en oeverloos zweverig gezwets (voordrachten twee en drie zijn daarvan schitterende voorbeelden – als toehoorder zou ik na de derde voordracht definitief afgehaakt hebben). Mocht Steiner wat concreter geweest zijn, hij had zijn verhaal op twee avonden kunnen brengen in plaats van veertien. Gelukkig is wat hij gezegd heeft over het kunstzinnige in het onderwijs meestal te appreciëren, behalve in die passages waar hij kunstzinnigheid en geestelijke wereld aan elkaar linkt; daar kan hij mij niet overtuigen.

Pedagogie en moderne cultuur. Als Steiner het heeft over de moderne cultuur is dit steeds in negatieve zin. De moderne cultuur is volgens hem zonder meer materialistisch. Een echte moderne cultuur moet uit de geesteswetenschap komen; daarmee bedoelt Steiner natuurlijk

de door hem uitgevonden antroposofie. Het hele boek is dan ook een pleidooi voor zijn antroposofie en de pedagogie die hij daaruit afleidt. Voortdurend wijst hij erop dat de opvoeder antroposofie moet studeren wil hij een goede opvoeder of pedagoog worden. Maar hoe studeer je antroposofie? Door Steiners boeken te lezen (dus te kopen). De veertien voordrachten die in dit boek gebundeld zijn lijken me meer een langgerekt pleidooi om toch maar antroposoof te worden.

De didactische richtlijnen die hij geeft komen er bijna alle op neer dat ze zéér antroposofisch zijn, ook al beweert Steiner dat antroposofie niet in de school aan bod komt. De richtlijnen die hij geeft voor dierkunde, plantkunde geschiedenis enz. zijn echter steeds antroposofisch gekleurd. Dus, willen we consequent zijn, niet bruikbaar in de Waldorfschool.

Kortom, dit boek is, net als alle andere boeken van Steiner over pedagogie, alléén bruikbaar voor wie de moeite doet om de enkele van gezond verstand getuigende uitspraken eruit te vissen en ter harte te nemen.

Luc Cielen